

ARVID FREDBORG:

Portugals nya väg

Den gamla regimen i Portugal stupade på missnöjet med inflationen och på att man inom officerskretsar förstått att kolo-nialkrigen i de afrikanska besittning-arna inte kunde vinnas. Fil dr Arvid Fredborg framhåller särskilt, att dessa be-sittningars liksom Portugals eget strate-giska läge gjorde att krigen inte heller fick vinnas. Tre stormakter har intresse av Portugal, men för närvarande de-monstreras det amerikanska minst. Dr Fredborg går också igenom hur statsvälv-ningen i Portugal genomfördes och läg-ger givetvis särskild vikt vid general Spínolas bok. Slutresultatet, eller vad man kunde veta om framtiden vid arti-kelns pressläggning i början av septem-ber, är, säger han, ännu både oklart och oroande.

Under mer än trettio år hölls portugi-serna i herrans tukt och förmaning av professor Antonio de Oliveira Salazar. Han krävde järnhård disciplin av dem. Han sparade i statsförvaltningen och upprättade en paternalistisk regim. Sala-zar ansåg det portugisiska folket omoget att styra sig självt samt den parlamenta-riska demokratin olämplig för landet.

Den typ av politisk regim som han ska-pade var emellertid icke lösningen av Portugals problem. Den gav för litet möj-lighet till politisk aktivitet, till delta-gande i landets styrelse. Den försummade att politiskt uppfostra folket. Den kanske värsta försyndelsen var att genom en hård-hänt censur göra pressen till något av en karikatyr. De portugisiska tidningarna stod länge lägst ned på värdeskalan, över-träffade i torftighet och ensidighet en-dast av vad som producerades i östlän-derna.

Regimen hade åtskilliga förtjänster, om man jämför den med tiden 1910—26. En del av dem torde komma att erkännas en gång, när utvecklingen kan bedömas objektivt. Det är ännu svårt. Ty efter-hand stelnade Salazars styre mer och mer. När uppror och utländsk intervention i de afrikanska provinserna till sist bragte en av de stora landvinningarna, det fasta penningvärdet, i fara, var det blott en tidsfråga innan Portugal skulle komma i en kris, så mycket mer som Salazar själv icke kunde vara evigt och under sina sista år vid makten blev allt orörligare.

Efterträdaren, Marcello Caetano, gjorde lovvärda ansatser till förnyelse.

Men hans rörelsefrihet var starkt begränsad. Han visade sig ur stånd förhindra, att de alltmer intensifierade militära insatserna i Afrika ledde till en akut inflation, som måste försvaga regimen. Landet hade helt enkelt icke råd med den krigföring, som det tvingades föra. Det gick någorlunda i Angola. I Mozambique kämpade man mot tunga odds, och i Guinea krävdes en ständig avtappning av folk och resurser för att hålla status quo. Dessutom snarast tilltog de politiska nackdelarna av att fortsätta ett försvar under ogynnsamma omständigheter. Tydligast framstod detta, när en internationell kampanj började i föl med anledning av den så kallade Wiriyamu-affären.

De portugisiska trupperna hade att kämpa mot en fiende, som tillät sig en i varje fall i europeiska ögon bestialisk krigföring. Men när det kom ut att exempelvis Frelimo massakrerat hela byar, var det ingen som fäste sig vid detta — det var ju så att säga rätt sida, som förde en legitim kamp för sin frigörelse. Många stod därför beredda att urskulda.

Att portugiserna då och då förlorade nerverna är i och för sig icke oförklarligt. Att övergrepp från truppernas sida förekommit är sannolikt, så mycket mer som en stor del av dem under senare år bestått av svarta rekryter, för vilka en krigföring à la Frelimo tett sig tämligen naturlig. Men ansvaret för övergreppen ligger givetvis hos befälet.

Man borde i Lissabon i tid ha dragit konsekvenserna av att Portugal icke i

längden kunde bära bördorna. Det gjorde man ej och för detta får man idag bittert betala. Att säga detta innebär icke att man ansluter sig till den giftiga och till stor del oberättigade kritik, som den portugisiska nationen fått tåla under det sista årtiondet. Man behöver blott tänka på en broschyr med titeln "Portugal dess fram- och baksida", som kom ut i Sverige för några år sedan. En del av kritikerna kunde kanske till sitt försvar anföra, att de icke fick mycket att hålla sig till från den andra sidan. Det portugisiska upplysningsarbetet och dess vulgärare form, propagandan, kännetecknades nämligen av låg effektivitet. Det torde till icke ringa grad ha berott på en inkompetent chef, minister Moreira Baptista. Att han fick hållas så länge var emellertid ett underbetyg åt hela regimen.

Det strategiska läget

Huvudanledningen till att så mycket pengar satsats i utlandet för att underminera regimen i Lissabon är, att Portugal har en utomordentlig strategisk betydelse. Det är självklart för internationella iakttagare. Man konstaterar likväl ofta att den strategiska synpunkten ignoreras i ett land som Sverige. Ibland får man rentav känslan av att många människor betraktar redan konstaterandet av att exempelvis Portugal har strategisk betydelse som något reaktionärt, något som icke är rumsrent så att säga i en demokrati.

Vilka makter har nu strategiska intressen att bevaka i Portugal? Låt oss börja

med Kina. Dess intresse beror icke på Macao eller Timor utan på Mozambique. Sedan åtskilliga år gör kineserna en massiv insats i Afrika, främst genom att bygga järnvägen "Tan-Zam", och träningen av Frelimos soldater i Tanzania. Resultatet har blivit, i varje fall temporärt, att Pekings ord idag väger tungt i Dar-es-Salaam och Lusaka. Om Mozambique skulle delas eller i sin helhet komma under Frelimos regim, är det sannolikt att det kinesiska inflytandet där bleve starkt.

Sovjetunionens situation är en annan. Moskva har blott ett begränsat inflytande i Dar-es-Salaam och Lusaka, ehuru det som bekant numera är en maktfaktor i Indiska Oceanen. Dess sjömilitära resurser kan komma att ytterligare stärkas, så snart Suez-kanalen åter blir befarbar och medger snabbare ryska förflyttningar. Vad ryssarna primärt är intresserade av är andra sidan, Afrikas väst- och sydkust, Azorerna, Madeira och Cabo-Verde-öarna. Vidare är naturligtvis Lissabons hamn av största betydelse. Sovjet vill ha ett fotfäste i sydvästra Europa och få kontroll över den livsviktiga Sydatlanten. Ryssar, tjecker och andra öststatsmedborgare, som lärt sig tala flytande portugisiska, och portugisiska politiska flyktingar, som utbildats i Moskva och Prag, är för rysk räkning nu i verksamhet i Portugal.

Den nya regimen i Lissabon har i varje fall till en början i viss mån spekulerat i att Moskva som tack för diplomatiska förbindelser med Portugal, kommu-

nistiskt deltagande i regeringen och en viss rörelsefrihet för det (Moskva-trogna) kommunistiska partiet skulle ge regimen Spínola ett visst indirekt stöd mot det pro-kinesiska Frelimo i Afrika. Dock kan man i Lissabon icke ha varit okunnig om att detta var att engagera Belzebub mot djävulen. Även om kommunisterna i eget intresse och på order av Moskva förde moderationens talan i Portugal måste deras infiltration (understödd av obegränsade penningmedel från utlandet) vara riskabel — särskilt i de båda områden, som speciellt intresserar Moskva, Azorerna (där Sovjet uppmuntrar en "självständighetsrörelse") och Cabo-Verde-öarna.

Men det finns också andra som är intresserade av Portugal ur strategisk synvinkel. Förenta staterna kan knappt annat än med oro se, att en ur dess synvinkel stabil faktor ersättes av en bastion för motståndarna. Portugals betydelse visades senast under kriget i Främre Orienten (mellanlandningen på Azorerna var av avgörande betydelse för USA:s vapenhjälp till Israel). Men vad kan USA göra åt saken i nuvarande situation? Sannolikt förmår det icke mer än att ge moraliskt stöd åt de icke-kommunistiska krafterna i landet, och icke ens detta märker man ännu så länge.

Även Europa borde med spänd uppmärksamhet följa vad som händer vid dess egen sydvästkust. Ett europeiskt land, som länge varit svagt, har kommit under ryskt inflytande. Det borde inge stark oro och föranleda motåtgärder, stöd åt icke-

kommunisterna etc. Man är också både i London och Paris på det klara med Portugals betydelse. Men dessvärre torde möjligheterna att göra något konkret åt saken vara små.

Före statskuppen

I slutet av fjolåret blev oron i Portugal allt starkare. Krigströttheten växte i Afrika samtidigt som rykten började cirkulera, att unga officerare samlades och diskuterade. En väsentlig del av bakgrunden var utvecklingen av ekonomin. År efter år gick mer än hälften av statsutgifterna till militära ändamål. Det måste få konsekvenser för escudons köpkraft. Officiellt gick konsumtionspriserna upp under 1969 med 9,2 %. Reellt var försämringen vida större. All indexberäkning har som bekant element av godtycke. Frestelsen att "frisera" siffrorna är stor för alla regimer. Den portugisiska föll för denna. Om man medräknade skatter, hyror, räntor, tjänster av olika slag etc, torde escudons värde år 1970 ha sjunkit med minst 14 %, sedan med 20 % och 1973 (när under andra hälften av året råvaru- och drivmedelspriserna stegring gjorde sitt till) med sannolikt hela 25 %. Vid tiden för statskuppen hade den explosiva inflationen nått över 30 % per år räknat.

Det innebar, att landet i högsta grad levde över sina tillgångar, att regeringen reellt förlorat all kontroll över den ekonomiska utvecklingen och att stora delar av det portugisiska folket störtades i misär. Bördorna föll på hela folket men tyngst på

de svagaste, industriarbetare och lägre medelklass. Icke minst viktigt var, att de yngre officerarna genom sina egna erfarenheter fick en drastisk illustration till de svårigheter, som mötte mer eller mindre alla portugiser. I själva verket spelade de yngre officerarnas missnöje med sina egna löner och befodringsutsikter en avgörande roll för sammansvärjningens tillkomst, liksom den omständigheten, att regeringen gynnade reservofficerarna för att råda bot på befälsbrister. Men man förstår att detta icke speciellt betonas idag. Det skulle störa den heroiska "kaptenslegend", som nu ömt värdas.

Landets sociala svårigheter hade redan tidigare demonstrerats av att hundratals unga portugiser, mest män, lämnade landet, de flesta fall illegalt, för att ta arbete i utlandet. Ingen kunde se någon utsikt till ett bättre sakernas tillstånd mer än mindre än att en regimförändring kunde åstadkommas.

I denna situation kom i februari 1974 en bok som en fanal. Den hade titeln "Portugal och framtiden" (Portugal e futuro), och var skriven av en av landets främsta militärer, general António Spínola, mångårig kommendant i Guinea och innehavare av Portugals främsta utmärkelse för tapperhet i fält. Den igångsatte vad som tidigare varit otänkbart, en offentlig diskussion om landets problem.

Spínolas bok

Portugal upplever idag, konstaterar boken

beredelserna är mindre sannolikt. Den 25 april kunde han tillkallas och legitimeras både av Caetano och de unga segrarna.

Bland de sistnämnda befann sig personer, som var politiskt medvetna och engagerade. Ett antal var och är kommunister, ehuru de bemödat sig om och lyckats dölja detta för sina kolleger. Särskilt hade kommunisterna lyckats få anhängare inom marinen. De unga revolterande officerarna var med rätta stolta över att ha lyckats störta regimen Caetano. De hade ingenting emot att kollektivt hyllas som hjältar men var kloka nog att inse, att de tog avsevärda politiska risker genom att låta enskilda medlemmar av den revolutionära camarillan framträda utåt. Den fortsatta anonymiteten var ett av deras främsta vapen. Alltjämt vet man icke exakt, vem som gjorde vad före kuppen, liksom, såsom redan sagts, Spínolas verkliga roll.

Den nya regimen

Redan från början var det tydligt, att kaptenerna visserligen erkänt general de Spínola som ledare men icke tänkte utan vidare underordna sig honom. Redan under de första dagarna efter den 25 april märktes tecken till spänning mellan generalen och revolutionsledarna eller i varje fall de mera radikala av dessa. De bevitnade med misstro presidentens tydliga försök att få stöd hos allmänheten genom offentliga framträdanden under senare delen av juni och under juli månad.

I den dagliga dragkampen bakom kulisserna kunde de unga officerarna fram-

tvinga, att ingen som tjänat den tidigare regimen skulle komma i fråga för en ledande post i den nya. Med tanke på att marskalk Carmona gjorde sin statskupp år 1926 och den autoritära regimen alltså varat nästan femtio år, betydde detta, att Spínola saknade kvalificerade medarbetare utanför kommunisterna, socialisterna och de vänsterrevolutionära officerarna. De nya härskarna lyckades till och med genomföra en sådan nedsvärtning av allt, som hänt före den 25 april 1974, att under den nya demokratin stora delar av landet, alla konservativa och många i mitten, blev politiskt hemlösa. Ty allt som icke står till vänster, betecknades som "reaktionärt" eller rentav "fascistiskt", och på detta bekväma sätt skapades en politisk monopolställning för vänstern.

Redan under de första dagarna efter statskuppen råkade radio, television och press helt i händerna på representanter för vänster eller rentav extrem vänster. En flod av propaganda sköljde över landet. Tongångar uppträdde, som började påminna om Allendes Chile. Näringslivets hierarki sattes i fråga. Här och var dök "soldatråd" upp, fattades beslut vid "strömmöten", som gick stick i stäv med all ekonomiskt förnuft. De byggde delvis på att missuppfattningen spritt sig hos många portugiser, att man efter den 25 april icke längre skulle behöva arbeta hårt och få bättre betalt. I en viss utsträckning var detta väl förklarligt under den första berusningens tid. Att det skulle diskuteras intensivt och arbetas mindre

ett slag efter att det icke diskuterats alls på länge var naturligt. Men den starka anarkin inom näringslivet blev snabbt ett svårt handikapp för den nya regimen. Produktion och produktivitet sjönk betydligt.

I det politiska vacuum, som uppstod, var det av stor betydelse, att den enda politiska organisation värd namnet som fanns var det lilla men väldisciplinerade kommunistpartiet. Det hade en stor politisk tillgång. Det hade bevisligen gjort motstånd mot den autoritära regimen.

Visserligen har efterhand mer än sextio nya partier grundats. Men få om ens något representerar en moderat center och intet konservativa idéer. Dessutom består de flesta blott på papperet. Icke ens socialisterna har, i varje fall ännu så länge, en verklig organisation. Detta kan givetvis ändras. Vi är ännu blott fyra månader från regimförändringen.

Det portugisiska folket har sannerligen icke förberetts för att möta en situation som den nuvarande. Hittills har det i själva verket visat förnuft och sans. Omvälvningen har varit förbluffande oblodig. Att Spínola genomdrev, att Caetano fick bege sig i landsflykt var säkert klokt. Övergripenheten mot den gamla regimen män har hittills hållit sig inom vissa gränser.

Ännu har man icke lyckats återställa disciplinen inom den portugisiska krigsmakten. Inom vissa förband har den helt upphört att existera. Försöken att göra något åt detta försvåras av att många yngre officerare och underofficerare be-

traktar detta som ett första försök att åstadkomma en kontra-revolution. Icke minst viktigt är, att Spínola praktiskt taget är utan politisk polis och utan underrättelsetjänst. Den portugisiska politiska polisen — ända tills för kort tid sedan kallad PIDE, Policia Internacional e de Defesa do Estado — hade verksamt bidragit till att diskreditera den fallna regimen genom tortyr och brutalitet i största allmänhet emot element, som den betraktade som subversiva. Dess brutalitet kunde dock icke ett ögonblick jämföras med låt oss säga NKVD:s eller Gestapos, ja icke ens med de vanor, som tillämpas i vissa latinamerikanska eller afrikanska stater. PIDE var likväl en fläck på den portugisiska nationens heder.

Till en början styrdes landet av en välfärdsjunta under Spínola. Men redan den 15 maj kunde en provisorisk regering bildas under Palma Carlos, som kunde anses stå något till vänster om mitten, med socialisten Mario Soares som utrikesminister. Dess huvuduppgift var att genomföra "de-koloniseringen" i Afrika och förbereda fria val i moderlandet. På samma gång skulle den förhindra, att ett ekonomiskt kaos uppstode.

Problem i Afrika

Det visade sig ännu svårare än man befarrat att snabbt få slut på kriget i Afrika. I början kom det till uppmärksammade förbrödningsscener mellan representanterna för den portugisiska regeringen och guerrilla-ledarna. Men de senare ansåg, att de

segrat och att blott formaliteter återstod att ordna. När de konfronterades med kravet att folkomröstningar skulle avgöra, vad som skulle ske, vägrade de blankt. Vem visste, vad som kom ut av val? Skulle guerilla-kämparna annat än lokalt kunna påräkna majoritet, om de ej själva fick hand om rösträkningen, låt vara att de kunde räkna med att majoriteten skulle "join the bandwagon"?

När veckorna gick utan konkreta resultat växte otåligheten bland de unga officerarna i Portugal. Moralen bland trupperna i Afrika, särskilt i Mozambique, försämrades mer och mer. Frelimo ökade sitt tryck i norra delen av Mozambique och Tete. Att yrka på att man skulle rätt och slätt evakuera var dock till en början icke praktisk politik. Det betydde med all sannolikhet öppen konflikt med Spínola och beskyllning för förräderi av många landsmän. Vidare kunde man ej vara säker på att icke resultatet i Angola bleve ett portugisiskt Rhodesien med sydafrikanskt stöd. Ty läget i Guinea var helt annorlunda än i Angola, som i sin tur avvek från Mozambique. Guinea var i och för sig det lättaste problemet. Detta område är tämligen betydelselöst. Det spelar icke ens en strategisk roll. Att man envist fasthållit vid dess försvar berodde främst på att man var rädd för att en eftergift skulle uppfattas som ett prejudikat.

Vid förhandlingarna med PAIGC visade det sig likväl, att tre problem var besvärliga. För det första — om man överlämnade området utan folkomröstning

(som PAIGC krävde) kunde detta i sin tur uppfattas som ett prejudikat för Mozambique. För det andra ställde de svarta guerilla-ledarna som villkor för en uppgörelse, att de även utan folkomröstning fick kontrollen över Cabo-Verde-öarna. För det tredje opponerade Frelimo, guerilla-organisationen i Mozambique, starkt emot varje uppgörelse, innan dess problem lösts.

Läget i Mozambique var emellertid, såsom redan i korthet påpekats, helt annorlunda än i Guinea och Angola. Landet var militärt ytterst svårt att försvara. Det är som en tratt med pipen i söder. Antalet vita portugiser var relativt obetydligt — 200—250 000 personer eller omkring 3 % av befolkningen. De var koncentrerade till de mellersta och södra delarna. Guerilla-verksamheten hade under lång tid trots alla svårigheter uppfångats och till stor del neutraliserats i norr. Vad som förändrat läget var den från Zambien utgående penetrationen av Tete-provinsen i mitten, syftande till neutralisering av Cabora Bassa. Den hade lyckats mer och mer, även om byggandet av dammarna och kraftverken ej kunde allvarligt störas. För att göra något åt detta krävdes mycket starkare stridskrafter än Frelimo förfogade över.

Att kapitulera innebar emellertid icke blott att ge upp Cabora Bassa och de vita portugiserna, som kunde bege sig till Portugal, Rhodesien eller Sydafrika. Det innebar också att uppoffra miljoner svarta portugiser, särskilt Macuastammen, som förblivit lojal. Alltså vidhöll man till

början även här kravet på folkomröstning, som Frelimo blankt avvisade. Under juni och juli försämrades situationen. Truppernas disciplin blev allt sämre. Fall av myteri och vägran att slåss blev allt fler.

I Angola rådde under de första veckorna ett relativt lugn. Där var läget ur portugisisk synvinkel bättre och samtidigt riskablare. För det första uppgick antalet vita portugiser till drygt en halv miljon eller omkring 10 % av befolkningen. För det andra var landet rikt och kunde i praktiken försörja sig självt. För det tredje var de afrikanska nationalisterna splittrade i tre organisationer, MPLA, FLNA och UNITA. På samma gång komplicerade allt detta den portugisiska regeringens politik i högsta grad.

Både inom Portugal och i Angola fanns och finns nämligen starka grupper, som önskade att det sistnämnda landet skulle kvarstanna inom ett portugisiskt samväld. Om regeringen uppmuntrade dem skulle detta likväl genast utläggas som ett försök att bevara en del av det afrikanska imperiet, något som var farligt både med hänsyn till den internationella opinionen (vars huvuddel onyanserat omfattat de svarta nationalisternas synpunkter) och stämmingsläget bland de radikala officerarna i Lissabon. De senare uppfattade det som ett självändamål, att det afrikanska imperiet i sin helhet skulle avskrivas.

Det ville i sin tur varken general de Spínola eller den moderata minoriteten inom regeringen med premiärminister

Palma Carlos i spetsen. Generalen insisterade den 11 juni på omröstningar om alternativen "portugisisk federation", en lösare federation eller fullständig oavhängighet.

Kris i Lissabon

Under senare delen av juni kunde man märka tilltagande oenighet bland de ledande i Lissabon både om Afrika och om den kurs, som skulle följas i det inre. Till en början syntes Spínola ha övertaget. Juntan fick ett förtroendevotum trots opposition från marinens radikala officerare. Regeringen kunde därefter tillåta sig vissa ingripanden mot pressen, radion och televisionen för att åstadkomma ordning. Under hand började presidenten till och med varna emot faran från kommunisterna, vilkas inflytande inom de nygrundade fackföreningarna var i starkt stigande och vilkas allmänna position i landet stärktes mer och mer.

Regimen led likväl av strukturell svaghet. Vid regeringens sida opererade "juntan", "statsrådet" och — kanske viktigast — officersrörelsens "koordineringskommitté". Vem som bestämde vad var under sådana förhållanden svårt att avgöra.

Att regeringschefen ville ha ett slut på detta tillstånd var naturligt. Men när det kom till en kraftmätning om ett förslag av Palma Carlos om reguljärt folkval av president (som skulle ha stärkt Spínolas ställning i högsta grad) redan den 31 oktober i år, uppskjutande av den konsti-

tuerande nationalförsamlingen till 1976 (för att ge alla partier en chans att organisera sig) samt stärkande av regeringschefens position, röstade majoriteten av "statsrådets" 21 medlemmar emot — enligt tidningsuppgifter 15 mot 3 (medan 3 nedlade sina röster, däribland Spínola). Premiärministern avgick. Han följdes av fyra moderata center-ministrar (däribland ekonomiminister Vasco Vieira de Almeida) samt fyra statssekreterare. De kände sig alla lämnade i sticket av presidenten. Reellt var det skedda ett nederlag för Spínola. Efter några dagar avskedade han också övriga ministrar.

Under mer än en vecka rådde en intensiv dragkamp mellan Spínola och de radikala officerarna om vad som skulle ske. Krisens lösning innebar ytterligare ett nederlag för presidenten och en seger för de militära revolutionärerna. Den 13 juli utnämndes en ung major, Othelo Ferreira de Carvalho, till brigadgeneral och chef för en ny styrka, som skulle vaka över att officersrörelsens program genomfördes. Den nyutnämnda generalen höll därvid ett tal med sarkastiska angrepp mot generalerna och tydlig hänvisning till vilka som innehade den reella makten, de unga subalternerna. Kort därpå tillkännagavs, att icke Spínolas kandidat utsetts till ny regeringschef, överstelöjtnant Firmino Miguel, utan överste Vasco dos Santos Gonçalves, en av de ledande vid kuppen den 25 april, ordförande i officersrörelsens koordineringsutskott och bekant för att vara extrem vänsterradikal.

Den nuvarande krisen

När regeringens sammansättning kungjordes visade det sig, att den stod väsentligt längre till vänster än föregångaren. Dess komposition innebar också att officersrörelsen på ett helt annat sätt än dittills tager ansvaret för utvecklingen. Dess exponenter representerar av allt att döma vad man skulle kunna kalla vänsternationalistiska och socialreformatoriska och totalitära uppfattningar. Det är ingen slump, att det i dessa dagar talas i Portugal om "en lösning à la Peru". Men exakt vad de vill vet man icke. Om de snabbt kan bli av med Spínola vet man ej heller. Tills vidare har de ringa rörelsefrihet med tanke på den ekonomiska utvecklingen. Den nye regeringschefen började sin verksamhet utåt med en appell om intensivt arbete och sparsamhet. Det var nästan som om man hört Salazar.

Den nya regimens verkliga Achilles-häl är i själva verket ekonomin. De strukturella svagheter är oförändrade. Genom de enorma lönehöjningarna (tillsammans med oförändrad eller sjunkande produktivitet) har inflationen ytterligare stigit, sannolikt till bortåt 40 %. Lusten till investeringar har sjunkit (icke minst från utlandets sida), turisternas antal minskat. Bättre har det naturligtvis icke blivit genom kolera-epidemin. Remissorna från portugiserna i utlandet har minskat i avvaktan på en oundviklig devalvering av escudon. Arbetslösheten växer. Alla ser med fruktan fram emot en eventuell tillströmning av portugiser från Afrika och Frankrike.

Näst den närmast desperata ekonomiska utvecklingen kommer händelserna i Afrika. I Mozambique fortsätter upplösningen under tilltagande tryck ifrån Frelimo på samma gång som lugnet i Angola hotas från både dem som vill en lösning à la Rhodesien och svarta extremister. Den 27 juli kungjorde president Spínola högtidligen att de afrikanska provinserna skulle få rätt att ta sina öden i egna hän-

der. Det uppfattades som ett uppgivande av kravet på att befolkningen i Angola och Mozambique först skulle uttala sig om vad den ville.

Vad allt detta innebär praktiskt kan i mitten av augusti ännu icke överblickas. Det enda som kan sägas med bestämdhet är, att Portugal nu lever i en akut kris med ovissa utsikter.